

دادرسی ویژه

کودکان و نوجوانان

دکتر شهلا معظمی

عضویت علمی دانشگاه تهران

دادرسی

سرشناسه	معلمی، شهلا، ۱۳۲۶-
عنوان و نام پدیدآور	دادرسی ویژه کودکان و نوجوانان
مشخصات نشر	تهران: دادگستر، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	ص ۱۸۸
شابک	۹۷۸۶۰۰۲۸۲۰۵۶۳
وضعیت فهرست‌نویسی	فیبای مختصر
یادداشت	این مدرک در آدرس http://opac.nlai.ir قابل
	دسترسی است.
یادداشت	کتابنامه به صورت زیرنویس.
شماره کتابشناسی ملی	۳۷۷۵۱۳۰

دادرسی ویژه کودکان و نوجوانان

دکتر شهلا معلمی

عضو هیات علمی دانشگاه تهران

ناشر: انتشارات دادگستر

چاپ اول: بهار ۱۳۹۳

شماره: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸۶۰۰۲۸۲۰۵۶۳

همه حقوق چاپ و نشر این اثر برای نشر دادگستر محفوظ است. تکثیر، انتشار و بازنویسی این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه، از جمله، فتوکپی، الکترونیکی، ضبط و ذخیره در سیستم‌های بازیابی و پخش بدون دریافت مجوز کتبی و قبلی از ناشر ممنوع است. این اثر تحت حمایت «قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ایران» قرار دارد.

دفتر مرکزی انتشارات: تهران، میدان حضرت ولی عصر (عج)، بلوار کشاورز،

ابتدای خیابان فلسطین، کوچه شهید ذاکری، بن بست سوم، پلاک ۶

تلفن ۸۸۹۰۴۴۶۵ - ۸۸۹۰۵۴۶۰ فکس ۸۸۹۱۰۳۳۳

آدرس سایت: www.dadgostarpub.ir

فهرست مطالب

یادآوری.....	۱۵
مقدمه.....	۱۷

فصل اول

تعریف مفاهیم دادرسی، دادرسی کیفری و دادرسی ویژه نوجوانان

گفتار اول: تعریف دادرسی و دادرسی کیفری.....	۲۱
الف: تعریف دادرسی عادلانه.....	۲۲
ب: تعریف دادرسی کیفری در مفهوم عام.....	۲۳
پ: تعریف دادرسی ویژه کودکان و نوجوانان.....	۲۴
گفتار دوم: کودکان و نوجوانان موضوع دادرسی ویژه نوجوانان.....	۲۵
الف: کودکان تحت شرایط دشوار یا در معرض خطر.....	۲۶
ب: کودکان قربانی و شاهد.....	۲۷
پ: کودکان معارض قانون.....	۲۸
گفتار سوم: مسئولیت کیفری کودکان.....	۲۹
الف: تعریف مفاهیم مسئولیت، مسئولیت کیفری، طفل، نوجوان.....	۳۰
ب: سن بلوغ کیفری.....	۳۱
۱- اطفال ممیز.....	۳۱
۲- اطفال غیر ممیز.....	۳۲
پ: حداقل سن برای قابلیت تعقیب جزایی در محاکم عمومی.....	۳۲

۱- حداقل سن مسئولیت کیفری قبل از انقلاب ۳۳

۲- حداقل سن مسئولیت کیفری بعد از انقلاب اسلامی ۳۴

فصل دوم

سیر تحول و خاستگاه دادرسی اطفال در ایران و جهان و اسناد بین‌المللی

گفتار اول: دادرسی اطفال در ایران ۳۹

الف: دادرسی اطفال قبل از انقلاب ۴۰

ب: دادرسی اطفال پس از انقلاب ۴۲

گفتار دوم: دادرسی نوجوانان در اروپا و آمریکا و اسناد بین‌المللی ۴۵

الف: دادرسی نوجوانان در اروپا ۴۵

ب: تأثیر رویکردهای نظری بر دادرسی نوجوانان ۴۷

پ: دادرسی نوجوانان در آمریکا ۴۹

ت: تأثیر اسناد بین‌المللی در دادرسی نوجوانان ۵۲

گفتار سوم: خاستگاه و فرایند دادرسی نوجوانان ۵۵

الف: تأثیر قوانین کار در دادرسی نوجوانان ۵۵

ب: تأثیر مداخله روانشناسان و روانپزشکان در دادرسی نوجوانان ۵۷

پ: تأثیر مدارس در دادرسی نوجوانان ۵۸

فصل سوم

واکنش‌ها در برابر بزهکاران نوجوان

گفتار اول: واکنش غیررسمی دادرسی نوجوانان ۶۳

الف: واکنش غیررسمی دادرسی در ایران ۶۴

ب: دادرسی رسمی و تشکیل عدلیه در ایران ۶۴

پ: واکنش مردم به بزهکاری نوجوانان ۶۵

گفتار دوم: واکنش‌های رسمی دادرسی نوجوانان ۶۵

الف: واکنش پلیس نسبت به بزهکاران	۶۶
ب: برنامه‌های پیشگیرانه پلیس از بزهکاری نوجوانان	۶۷
گفتار سوم: فرایند دادرسی کیفری <i>Criminal justice process</i>	۶۸
الف: فرایند دادرسی نوجوانان <i>Juvenile justice process</i>	۷۰
۱. تماس اولیه با پلیس	۷۱
۲. بازجویی: <i>Interrogation</i>	۷۱
۳. دستگیری: <i>Arrest</i>	۷۱
۴. بازداشت: <i>Detention</i>	۷۱
۵. شکایت	۷۲
۶. دادرسی مقدماتی	۷۲
۷. احضار به دادگاه	۷۲
۸. ضمانت، وثیقه <i>Bail</i> یا بازداشت	۷۳
۹. رأی دادگاه	۷۳
۱۰. تنظیم رأی: <i>Summons</i>	۷۳
۱۱. اجرای رأی دادگاه	۷۳
۱۲. آزادی	۷۴
ب: فرایند دادرسی ویژه نوجوانان در مرحله پیش از محاکمه براساس معیارهای بین‌المللی	۷۴

فصل چهارم

تدابیر خاص ناظر بر اطفال بزهکار در اسناد سازمان ملل متحد

گفتار اول: دستگیری، بازداشت جایگزین‌های دستگیری و تحت حفظ نگهداشتن نوجوان ..	۷۷
الف: دستگیری کودک و اهداف آن	۷۸
ب: جایگزین‌های دستگیری و تحت حفاظت نگهداشتن نوجوان	۸۰
گفتار دوم: محدود کردن دخالت نظام عدالت کیفری	۸۱

- الف: قضارداری ۸۱
- ب: زمینه تاریخی قضارداری در فرایند دادرسی نوجوانان ۸۲
- پ: مبانی نظری قضارداری ۸۴
- ت: جرم‌زدایی ۸۶
- ث: شیوه‌های قضارداری ۸۷
- گفتار سوم: تدابیر قضارداری در مراحل مختلف دادرسی ۸۸
- الف: تدابیر قضارداری پیش از دادرسی ۸۸
- ۱- سپردن طفل به والدین، سرپرست قانونی یا نهادهای مدنی و اجتماعی... ۸۹
- ۲- آزادی تحت مراقبت ۸۹
- ۳- نظارت قضایی ۹۰
- ۴- بایگانی کردن پرونده کیفری ۹۰
- ۵- اخطار یا تذکر ۹۱
- ب: تدابیر قضارداری در حین دادرسی ۹۱
- پ: تدابیر قضارداری پس از محاکمه ۹۲

فصل پنجم

تشکیلات قضایی و صلاحیت دادگاه اطفال و نوجوانان

- گفتار اول: تشکیلات قضایی دادگاه اطفال و نوجوانان ۹۴
- الف: ساختار دادگاه نوجوانان ۹۵
- ب: مراجع و مقام صالح در رسیدگی به پرونده نوجوانان ۹۶
- ۱- قاضی اطفال و نوجوانان ۹۸
- ۱-۱- اختیارات قاضی دادگاه اطفال و نوجوانان ۱۰۰
- ۱-۲- صلاحیت قاضی دادگاه اطفال و نوجوانان ۱۰۱
- ۲- مشاوران دادگاه اطفال و نوجوانان ۹۸

پ: دادسرا.....	۱۰۲
۱- دادستان	۱۰۴
۲- بازپرس	۱۰۶
گفتار دوم: صلاحیت مراجع رسیدگی کننده به جرایم نوجوانان	۱۰۷
الف: صلاحیت شخصی	۱۰۸
ب: صلاحیت ذاتی	۱۰۹
پ: صلاحیت مرجع قضایی با توجه به محل وقوع جرم	۱۰۹

فصلی ششم

آیین دادرسی کیفری

گفتار اول: آیین دادرسی ناظر به مراحل قبل و ضمن محاکمه	۱۱۱
الف: آیین دادرسی ناظر به مرحله قبل از محاکمه	۱۱۱
۱- نقش پلیس	۱۱۲
۱-۱- کشف جرم	۱۱۲
۱-۲- وظایف پلیس ویژه کودکان و نوجوانان	۱۱۳
۲- جایگاه میانجی گری در دادرسی نوجوانان	۱۱۵
۲-۱- تعریف میانجی گری	۱۱۷
۲-۲- میانجی گری توسط پلیس	۱۱۷
۳- تحقیقات مقدماتی	۱۱۸
ب: آیین دادرسی کیفری اطفال و نوجوانان ناظر بر مرحله ضمن محاکمه	۱۲۱
گفتار دوم: مرحله محاکمه و حقوق قانونی اطفال و نوجوانان در دادرسی ویژه ...	۱۲۱
الف: آیین دادرسی کیفری اطفال و نوجوانان در مرحله محاکمه	۱۲۱
۱- عدم بازداشت نوجوان ضمن محاکمه	۱۲۲
۲- سری بودن جلسات محاکمه	۱۲۲

- ۳- تشکیل پرونده شخصیت ۱۲۳
- ۳-۱- تحقیقات اجتماعی و خانوادگی ۱۲۴
- ۳-۲- معاینه روانی و بررسی روحیات طفل ناسازگار ۱۲۵
- ۴- تعیین تکلیف طفل در اسرع وقت ۱۲۵
- ۵- تغییر مسیر و توقف در رسیدگی ۱۲۶
- ب: حقوق قانونی اطفال و نوجوانان در دادرسی ویژه ۱۲۷
- ۱- حق آگاهی یافتن از اتهام ۱۲۹
- ۲- حق حضور در دادگاه ۱۳۰
- ۳- حق دسترسی به والدین، سرپرستان قانونی یا وکیل ۱۳۰
- ۳-۱- حق دسترسی به وکیل مدافع ۱۳۱
- ۳-۲- وظایف وکیل ۱۳۲
- ۴- حق معرفی شاهد و گواه ۱۳۵
- ۵- حق سکوت ۱۳۵
- ۶- حق آخرین دفاع ۱۳۵
- گشتار سوم: نحوه اتخاذ تصمیم و صدور حکم و اجرای احکام ۱۳۶
- الف: نحوه اتخاذ تصمیم ۱۳۶
- ۱- واکنش متناسب با اوضاع و احوال حاکم بر جرم ۱۳۶
- ۲- واکنش متناسب با سنگینی جرم ۱۳۷
- ۳- واکنش متناسب با منافع اطفال و نوجوانان و نیاز جامعه ۱۳۸
- ب: صدور رای ۱۳۸
- ۱- نحوه صدور حکم ۱۴۰
- ۲- قابلیت تجدیدنظر تصمیمات در مراجع عالی قضایی و صادرکننده رای ۱۴۱
- پ: اجرای احکام صادره در محاکم عمومی راجع به اطفال و نوجوانان ۱۴۲
- گشتار چهارم: ماهیت و معیارهای تصمیم‌گیری در اسناد سازمان ملل متحد ۱۴۲

الف: تصمیمات غیرنهادی.....	۱۴۳
۱- سپردن طفل به والدین یا سرپرست قانونی.....	۱۴۴
۲- قرار آزادی توأم با مراقبت و راهنمایی یا نظارت.....	۱۴۵
۳- جبران خسارت مادی.....	۱۴۶
ب: تصمیمات نیمه نهادی.....	۱۴۶
پ: تصمیمات نهادهی.....	۱۴۷
۱- اعزام به کانون اصلاح و تربیت.....	۱۴۸
۲- برنامه مراقبت پس از آزادی.....	۱۴۸

فصل هفتم

محکومیت به مدت نامعین و آزادی مشروط

گفتار اول: موضوع محکومیت نامعین.....	۱۵۱
الف: تعریف و مفهوم محکومیت نامعین.....	۱۵۲
ب: اصول کلی محکومیت نامعین.....	۱۵۲
گفتار دوم: آزادی مشروط.....	۱۵۳
الف: حق استفاده از آزادی مشروط.....	۱۵۳
ب: تفاوت محکومیت نامعین و آزادی مشروط.....	۱۵۵

فصل هشتم

مجازات تعلیقی یا تعویقی و اصلاح در اجتماع

گفتار اول: تعلیق مجازات.....	۱۵۷
الف: مجازات تعلیقی نوجوانان.....	۱۵۸
۱- مزایای مجازات تعلیقی.....	۱۵۹
۲- انواع مجازات تعلیقی.....	۱۵۹
ب: ماهیت مجازات تعلیقی.....	۱۶۰

- پ: روند شکل‌گیری تاریخی ۱۶۱
- ت: وظایف مأموران مجازات تعلیقی ۱۶۲
- ث: شرایط و فسخ مجازات تعلیقی نوجوانان ۱۶۳
- ج: نظارت شدید بر مجازات تعلیقی نوجوانان ۱۶۳
- چ: استفاده از داوطلبان ۱۶۴
- گفتار دوم: جایگزین مجازات‌ها ۱۶۴
- الف: انواع جایگزین‌ها ۱۶۵
- ۱- آموزش نیمه‌ازادی ۱۶۵
- ۲- جریمه‌های روزانه ۱۶۶
- ۳- نظارت الکترونیکی ۱۶۷
- ۴- جبران خسارت ۱۶۸
- ب: مزایای جبران خسارت ۱۶۸
- پ: اقدامات تأمینی و تربیتی اطفال و نوجوانان ۱۶۹
- ت: مجازات‌های اجتماعی ۱۷۱

فصل نهم

نمونه پژوهی

- گفتار اول: برنامه‌های اصلاحی در جامعه ۱۷۴
- الف: مجازات تعلیقی در اردوگاه‌های جنگلی ۱۷۵
- ب: مجازات تعلیقی متعادل ۱۷۵
- گفتار دوم: برنامه‌های مبتنی بر اجتماع ۱۷۵
- الف: نهادزدایی Decarceration ۱۷۶
- ب: اصلاح و تربیت اجتماعی ۱۷۷
- پ: برنامه‌های اقامتی اصلاح و تربیت در اجتماع ۱۷۸

۱- خانه‌های گروهی	۱۷۹
۲- خانه‌های مراقبت والدین خواننده	۱۷۹
۳- خانه‌های گروهی خانوادگی	۱۸۰
۴- برنامه‌های روستایی	۱۸۰
ت: برنامه‌های غیراقامتی اصلاح و تربیت در اجتماع	۱۸۰
ث: ارزیابی برنامه‌های اصلاح و تربیت در اجتماع	۱۸۰
منابع و مأخذ	۱۸۳

یادآوری

یکی از مسایل مهمی که توجه جرم‌شناسان را به خود جلب نموده است بزهکاری نوجوانان است. بزهکاری نوجوانان در شرایطی رخ می‌دهد که خانواده به عنوان نخستین و بنیادی‌ترین نهاد اجتماعی نقش کلیدی در جامعه‌پذیری و تادیب کودکان دارد. بزهکاری کودکان و نوجوانان تحت تاثیر عوامل مختلفی مانند وضعیت اقتصادی و موقعیت شغلی خانواده، تضاد خانوادگی، مجرمیت، اعتیاد، خشونت و سوءرفتار، غفلت و عدم نظارت والدین و وضعیت روحی - روانی طفل شکل می‌گیرد. به علاوه عملکرد مدرسه، ترک تحصیل و یا شکست تحصیلی نوجوانان و یا سکونت در مناطق جرم‌خیز، دوستی و درگیری با گروه‌های همسالان بزهکار و عوامل بسیار دیگر تاثیر بسزایی در بزهکاری نوجوانان دارد اما لزوم پیشگیری از درگیر شدن کودکان در رفتارهای غیرقانونی و برخورد با کودکان و نوجوانانی که قانون را نقض می‌کنند، از یک‌سو و توجه به ویژگی آسیب‌پذیری اطفال و نوجوانان و روند شکل‌گیری و رشد شخصیت کودکان و انعطاف‌پذیری آنان از سوی دیگر، ضرورت برخورد متفاوت از مجرمین بزرگسال را ایجاب می‌نماید. از این‌روست که نهادهای مسئول برای اصلاح درمان نوجوانانی که درگیر رفتارهای غیرقانونی شده‌اند ایجاد کرده‌اند. نهادهای دادرسی‌ای که دارای ویژگی‌هایی چون برخورداری از نیروهای متخصص، ماهیت قضایی - اجتماعی و چند نهادی بودن می‌باشند. آیین دادرسی نوجوانان بزهکار نیز دارای ویژگی‌هایی چون پرهیز از دادرسی و رعایت تضمینات حقوقی طفل متهم و پیروی از یک الگوی تلفیقی (تنبیهی، بازپروری و ترمیمی) است. که در صفحات پیش رو به آن می‌پردازیم.